

Vážené kolegyně, vážený kolego!

Minule jsem vám dala za úkol transkripci kousku textu podle základního rukopisu **O**. V tomto mailu je pokračování – dojdeme ke kousku textově kritické edice.

Nad přepisem z rukopisu **O** se musíme zamyslet, protože musí být náležitě segmentován, musí v něm tedy být provedena interpunkce (nelze se spoléhat na interpunkci středověkého písaře) a odděleny nadpis a text. (V delší ukázce bychom se museli zamyslet i nad odstavci.) Interpunkce je věc velmi individuální, Anežka Vidmanová píše, že dva editoři mohou stejný text interpungovat zcela odlišně. V zásadě platí, že v latinském textu editor užívá interpunkci svého mateřského jazyka. (I my se tedy můžeme odlišit – čeština x slovenština.)

Dále jsme zjistili, že v textu jsou citáty, takže je nutné také je nějak proznačit. Já jsem dávala přednost uvozovkám a kurzívě. Nakladatelství Brepols chce pro Husovy spisy kurzívu pro biblické citáty, uvozovky pro authority. Vyberte si, co chcete, ale nedoporučuji majuskuli, jak tomu bylo u Husových spisů vydávaných nakladatelstvím Academia. Text je tím úplně rozbit. (Pokud se chcete podívat na pěkně připravenou edici, najděte si v pramenech na stránkách Centra mediévistických studií v husitikách Milíčovy *Tres sermones synodales*.)

Můj návrh:

Capitulum XI.

Quomodo Iesus crucifixus similiter ad ymaginem suam transfert suos dilectos per triplicem statum vite, et quam necessarium est cristiano sepe corpus et sanguinem Cristi manducare et potare etc.

Post hec est notandum, quod sicut Dominus Iesus crucifixus in triplici habitudine suam vitam ordinavit et conclusit, ut paulo ante est dictum, ita via triplicis vite electi in Deum diriguntur, vita scilicet sensuali vel carnali, vita humana vel rationali, vita divina vel spirituali. In prima vivendum est electis sobrie, in secunda iuste, in tertia pie, sicut scriptum est ad Tytum II°: „*Apparuit gracia Dei et Salvatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria sobrie, iuste et pie vivamus in hoc mundo expectantes beatam spem.*“ Et prout videtur, similiter hanc distinccionem significavit idem Apostolus Collossensium III° dicens: „*Induite vos ergo sicut electi Dei*“ (quoad primam vitam, sensitivam), „*sancti*“ (quoad secundam, humanam), „*et dilecti*“ (quoad tertiám, divinam). In prima maxime vivitur fide, in II^a gaudetur spe, in tertia curritur et dilatatur caritate. In prima harum apud hominem cristianum Cristus est via, in secunda veritas, in tertia vita.

A nyní text zopakuji s komentářem v poznámkách:

Capitulum XI.¹

Quomodo Iesus² crucifixus similiter ad ymaginem suam transfert suos dilectos per triplicem statum vite, et quam necessarium est cristiano³ sepe corpus et sanguinem⁴ Cristi manducare et potare etc.⁵

Post hec est notandum⁶, quod sicut Dominus⁷ Iesus crucifixus in triplici habitudine suam vitam ordinavit et conclusit, ut paulo ante est dictum, ita via triplicis vite electi in Deum

¹ Zkratku Ca jsem rozepsala jako Capitulum, protože to takto jinde v tomto rukopisu bývá. Za XI jsem dala tečku; je takto vlastně ukončena jedna myšlenka. Jinak se v latině tečka za řadovou číslovku nedává.

² Přepisujeme Iesus (Ryba).

³ Podle Ryby Cristus, cristianus.

⁴ Ani v podtržení není vidět zkracovací znaménko, přepisujeme bez **n** (Ryba).

⁵ Pod nadpisem je červeně C XI. Písař měl ve zvyku opakovat číslo kapitoly ještě jednou. Toto už jsme zmínili v předmluvě při popisu rukopisu, a tak zde neuvádíme.

⁶ Pozor! „n“ začíná už v iniciále, při zvětšení to dobře vidíte.

diriguntur, vita scilicet sensuali vel carnali, vita humana vel rationali, vita divina vel spirituali. In prima vivendum est electis sobrie, in secunda iuste, in tertia pie, sicut scriptum est ad Tytum⁸ II°:⁹ „*Apparuit gracia Dei et Salvatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem¹⁰ et secularia desideria sobrie, iuste et pie vivamus in hoc mundo expectantes beatam spem.*“ Et prout videtur, similiter hanc distinccionem significavit idem Apostolus¹¹ Collossensium¹² III° dicens: „*Induite vos ergo sicut electi Dei*“ (quoad primam vitam, sensitivam),¹³ „*sancti*“ (quoad secundam, humanam), „*et dilecti*“ (quoad terciam, divinam). In prima maxime vivitur fide, in II^a gaudetur spe, in tertia curritur et dilatatur caritate. In prima harum apud hominem cristianum Christus est via, in secunda veritas, in tertia vita.

Tímto textem s vyznačením citátů jsem už trochu předběhla práci, kterou je dobře udělat už v základním textu, a to dohledání (a grafické naznačení) citátů. Na dvou místech tam máme přímo jmenované dvě Pavlovy epištoly i s určením kapitoly, ale musíme dohledat i verše (což není problém, Vulgátu si dnes už běžně můžeme vygooglit) a případně se podívat i na textově kritické vydání Vulgáty, abychom měli k dispozici i aparát (bohužel na netu textově kritický aparát nenajdeme, alespoň o tom nevím).

V prvním případě máme citát: Tit 2, 11-13. Text ve Vulgátě je trošičku odlišný: Apparuit enim – nepodstatná změna; salutaris (místo Salvatoris nostri) – ale naše čtení nalézáme v aparátu, takže žádná změna; et iuste – nepodstatná změna; místo mundo má ale Vulgáta saeculo, což není příliš odlišné a (zde předbíhám) uvidíme, co na to řeknou ostatní rukopisy. Jde tedy o přímý citát, proto jsme ho označili uvozovkami a kurzívou, může být ovšem jen jeden prostředek z těchto dvou.

V druhém případě máme citát: Col 3,12. Text zcela odpovídá Vulgátě, ale museli jsme ho vypreparovat z Janovova komentáře, který jsme v tomto případě dali do závorek.

Vedle přímých citátů ale v teologickém textu musíme být ostražití, jestli tam nenajdeme nějakou biblickou aluzi, kterou bychom ve výkladovém aparátu měli také uvést:

Křížek, kotva a srdíčko nejsou jen šperkem, který některá žena nosí na krku. Mají i skrytý obsah – víra, naděje a láska. A tady vidíme narážku na biblický text: fides, spes, caritas. A možná si uvědomíme Pavlovu Velepíseň lásky, takže jsme u 1 Cor 13,13. Jde jen o aluzi, někdo ji bere, jiný ne. Pokud bychom onen citát vzali, jde o onu aluzi, kterou v českých edicích označujeme srv., v latinských cf. nebo cfr. confer.

⁷ V projevech náboženské úcty se píšou velká písmena. V tomto případě je nám vodítkem Anežka Vidmanová, která vydala Husovu postilu s názvem Passio Domini nostri Iesu Christi.

⁸ Zkratky biblických knih uvádíme v genitivu. (Uvidíme v různocteních k tomuto místu a v uvození následujícího citátu.) Zde je ovšem podstatná předložka, která nám přikazuje užití akuzativu.

⁹ Za číslovkou je „d“ (podobně bude za Kolosany „c“). Ve středověku ještě nebyla Vulgáta rozdělena na verše, ale kapitoly přece jen byly rozděleny do menších částí, které se označovaly písmeny. Tato písmena do edice nebereme (jde o pomůcku, která není jednotná, a různé rukopisy Bible k tomu nemusejí přistupovat stejně. Další připomínku mám k číslovkám. Většina editorů je pro jednotné psaní číslovek. (zde tento problém není, protože zde máme 2x římskou číslici). Já jsem ale toho názoru, že by se měla ponechat původní podoba.

¹⁰ Ve středověké latině dáváme v předponách „con“ a „in“ naznačených zkratkou přednost neasimilovaným tvarům před asimilovanými, tedy píšeme „n“ (a nikoliv „m“). Ne každý píšá se ale takto choval, takže zde je „m“, které samozřejmě přepíšeme jako „m“ a někde si zapíšeme (já to dělám na okraj stránky, kde je onen výskyt), že tam máme rozepsané „m“ nebo „n“. Podle počtu výskytů těchto dvou liter pak tu čtenější rozepíšeme tam, kde jsou zkratky. Pokud je to nerozhodné nebo pokud nemáme rozepsáno ani jednou, rozepíšeme s „n“.

¹¹ Velké A u Apostolus značí apoštola Pavla (viz Ryba).

¹² Zde vidíme onen genitiv (tentokrát plurálu.). Příslušná epištola nese v názvu ad Colossenses. Jsme tedy vázání dvěma „l“, jak je čteme ve zkratce Collon, a podle názvu epištoly rozepisujeme zkratku se dvěma „s“.

¹³ Janovovu vsuvku můžeme dát do (), mezi dvě pomlčky nebo zvolit čárky (kterých by ale v této části textu bylo moc). Ostatně vaše interpunkce nemusí odpovídat mé interpunkci.

Kristus je cesta, pravda a život. Tady je něco, co souvisí s Ježíšem, co by mohlo být v nějaké epištole (nebo ve Skutcích) nebo u nějakého církevního spisovatele. A možná si uvědomíte, že Ježíš říká Tomášovi: „Já jsem cesta, pravda a život. Nikdo nepřichází k Otci, leda skrze mne.“ Takže tady bych určitě brala cf. Ioh 14,6.

Nyní bychom měli přistoupit ke kolaci s ostatními rukopisy. Nejdříve si je však potřebujeme představit. Podle Spunarova Repertoria je rukopisů 6, z nichž 2 jsou excerpta. (Spunar uvádí ještě jeden rukopis – z knihovny v Gdaňsku, ale ten přináší pouze excerpta a ještě hodně zpracovaná a tím i vzdálená od Janovova textu. Proto je z textové tradice vylučujeme a zůstáváme jen u následujících 6.

O – rukopis Knihovny metropolitní kapituly v Olomouci CO 211. Nám již známý rukopis jako jediný přináší text všech pěti knih Regulí. Při srovnání s ostatními jsme mohli zjistit, že přináší nejlepší čtení a má také nejméně písařských chyb. Narozdíl od ostatních (které jsou si příbuznější) se brzy dostal mimo Prahu do Olomouce, a tak zřejmě přináší původnější čtení neovlivněné další pražskou tradicí.

P – rukopis Národní knihovny ČR III A 10. Rukopis znal a užíval již F. Palacký. Přináší pouze text 5. knihy v celkem dobrém zápisu, proto ho z oné druhé skupiny řadíme na první místo. Tento rukopis nemá před jednotlivými kapitolami jejich číslo a název, ale obsah jednotlivých kapitol má samostatně před textem.

C – rukopis Knihovny pražské metropolitní kapituly C 64. Tento rukopis přináší poměrně dobrý text 5. knihy, vychází z rodiny rukopisů P, B, D, Mk, ale patrně byl částečně opravován podle rukopisu z rodiny, z níž také pocházel rukopis O. Jeho nedostatkem však je, že se z něj dochovalo jen torzo bez začátku a konce. Proto stojí až za rukopisem P.

B – rukopis Univerzitní knihovny v Budapešti EK 53. Přináší text pouze 5. knihy, ale v zápisu plném chyb, proto je mezi rukopisy s plným textem na posledním místě. Jako P má obsah vpředu před textem.

D – rukopis Knihovny pražské metropolitní kapituly D 55. Přináší excerpta ze všech 5 knih Regulí. Již ho známe, protože obsahuje zmínku o dni Janovova úmrtí.

Mk – rukopis Moravské zemské knihovny Mk 57. Excerpta jsou nejbližší rukopisu P, oba vycházejí z téhož hyparchetypu. Za rukopis D byla zařazena proto, že rukopis Mk 57 je torzem původního rukopisu, který zřejmě obsahoval všech 5 knih.

Pokud jde o vlastní kolaci, pro první práci zachycujeme všechna různočtení s výjimkou odlišností ortografických. Zachycujeme tedy i písařské chyby, které však nakonec do aparátu nedáváme. Než vznikly vhodné textové editory, prováděla se kolace tak, že do strojopisu základního rukopisu, v němž se užívalo řádkování 2, se nad slova nadepisovala různočtení, přičemž každý rukopis měl jinou barvu pastelky. Takto při sumarizaci v aparátu nedocházelo k záměnám. Jak takový text vypadal, vidíte v souboru různočtení barva (omlouvám se za dominus místo Dominus). Dnes v naší editorské skupině užíváme CTE – Classical Text Editor, a tak různočtení zaznamenávám přímo do aparátu. Když však provádím kontrolu (a každý rukopis čtu při kontrole minimálně 3x), přijdou barevné gelovky opět na řadu, protože si jimi v aparátu „odfajfkovávám“ příslušné sigly. Pro začátečníky doporučuji číst každý rukopis při kolaci celý (ne po kouscích, aby si člověk příslušný kousek nezapamatoval a aby mu pak při např. osmém rukopisu „nevyskakoval“ původní text a nepřehlédl tak různočtení) a vynášet různočtení do vtištěného textu barevně nad příslušné slovo.

Poznámka k jednotlivým rukopisům: U P máte nejdříve folio 103v, kde je nadpis (začíná ve sloupci a na 20. řádce shora). Text začíná na foliu 147r ve sloupci b, 18 řádek zdola. Chybí tam iniciála P, ale to bylo poznamenáno v úvodu, v edici to neřešíme.

Rukopis C začíná na foliu 30v sloupec b dvěma posledními řádky, které přinášejí začátek nadpisu. Červený inkoust ale už značně zbledl, čitelnější je až na foliu 31r. Pro iniciálu P platí totéž, co u P. Tento rukopis několikrát zrušil slovo podtečkováním, ale tečky mají spíše podobu pomlček pod příslušným slovem.

Rukopis B má obsah na foliu 5v^b na 4. řádku shora. Text začíná dole na foliu 50r, ale vlhkostí ztmavnul a poslední dva řádky nejsou téměř vidět. (Na fotografii to bylo troch lepší, a tak jsem tam mohla vyznačit různočtení).

Rukopis D nemá ani čísla kapitol ani jejich nadpisy. Začíná textem na foliu 144r 14. řádek zdola. Nevím, co jsem udělala, ale podařilo se mi nahrát jen malý obrázek.

Rukopis Mk začíná na foliu 121r nahoře. Zde nemá číslo kapitoly, ale hned nadpis a číslo kapitoly je až pod nadpisem – kupodivu je zde jiné číslo, pokud je nerozeznáte hned, podívejte se do Cappelliho dozadu, kde je Numerazione arabica na čísla 4, 5, 7, která se liší od našeho úzu. Mk totiž počítal průběžně všechny kapitoly.

Aparát, který dávám do poznámky, někdy i s komentářem, je už latinsky. Užívám v něm zkratky f. = folio a om. = omisit, omissum pro omisi, tedy to, co chybí. V textu, do nějž různočtení vyznačuji ručně, se dává řecké θ. (Já jsem zvyklá psát je dost osobitě, ale to rozeznáte.)

Capitulum XI.¹⁴

Quomodo¹⁵ Iesus crucifixus similiter ad ymaginem suam transfert suos dilectos¹⁷ per triplicem statum vite, et quam necessarium est cristiano sepe corpus et¹⁸ sanguinem Cristi¹⁹ manducare et potare etc.²⁰

Post hec est notandum, quod sicut Dominus Iesus crucifixus in triplici habitudine suam vitam ordinavit et conclusit, ut²¹ paulo ante est dictum,²² ita²³ via²⁴ triplicis vite electi in Deum diriguntur,²⁵ vita scilicet²⁶ sensuali vel²⁷ carnali, vita humana vel²⁸ rationali, vita divina vel²⁹ spirituali. In prima vivendum³⁰ est electis sobrie,³¹ in secunda iuste, in tercia pie, sicut scriptum est ad³² Tytum II°.³³ „Apparuit gracia Dei et Salvatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem³⁴ et secularia desideria sobrie, iuste³⁵ et pie vivamus

14 Capitulum XI] 12 B in f. 5v^b, Capitulum duodecimum B in textu, om. P in f. 103v^a CDMk

15 Quomodo...etc.] om. D

16 Quomodo] Quod P in f. 103v^a C B in f. 5v^b, Mk

17 dilectos] om. P in f. 103v^a C, B in f. 5v^b, Mk

18 et] Cristi C

19 Cristi] om. B in f. 5v^b

20 et potare etc.] pro omni statu vite sue P in f. 103v^a C, B in f. 5v^b, pro omni statu vite sue. In capitulo 59 Mk

21 ut paulo ante est dictum] om. D

22 est dictum] dictum est PCBMk

23 ita] ista Mk

24 via om. B

25 diriguntur] diriguntur in Deum C

26 vita scilicet] scilicet vita P

27 vel] et B

28 vel] et B

29 vel] et B

30 vivendum] videndum C

31 sobrie] pie P

32 ad Tytum II°] om. D

33 ad Tytum] Tyti P, Thymothei B, Tytum Mk

34 impietatem] omnem impietatem DMk (D má impietatem zkráceno, řídíme se tedy rukopisem, který stojí na druhém místě a Mk má impietatem. Pokud by tam Mk nebylo, dali bychom přednost inpietatem, protože D nerozepisuje.)

35 iuste et pie] et iuste Mk

*in hoc mundo*³⁶ *expectantes*³⁷ *beatam spem*.“ Et prout videtur, similiter hanc distincionem significavit³⁸ idem Apostolus Collossensium³⁹ III^o⁴⁰ dicens: „*Induite vos ergo sicut electi Dei*“ (quoad primam vitam, sensitivam), „*sancti*“ (quoad secundam, humanam), „*et dilecti*“⁴¹ (quoad terciam, divinam). In prima maxime vivitur fide, in II^a gaudetur spe, in tercia curritur⁴² et dilatatur caritate. In prima harum apud hominem cristianum Cristus est via, in secunda veritas, in tercia vita.

Nyní si text i s poznámkami dobře přečteme a odstraníme písarské chyby. Jsou to:
diriguntur in Deum v C – písar napsal 2x in Deum diriguntur a z toho druhého nezrušil in Deum

videndum v C

podivného Thymothea v B

Tytum v Mk – akuzativ nelze bez předložky

nenáležitou IIII v B – správně je III

cucurritur v P – tento gramatický tvar je špatný

Také se zamyslíme nad mundo a seculo a přikloníme se ke čtení seculo, které je i ve Vulgátě.

Zasáhneme tedy i do základního rukopisu a mundo přijde do aparátu. U ostatních různocnění není důvod se od O odchylovat.

Jak má vypadat tento kousek edice (i s foliací, která je vyznačena i v různocnění barva.

Omlouvám se za to, že jsem musela použít tabulku, která samozřejmě není součástí edice, ale jiné technické možnosti v tuto chvíli nemám.

³⁶ mundo] seculo PCBD

³⁷ Expectantes...Apostolus] om.D

³⁸ signifcavit] signavit PB

³⁹ Collossensium...dicens] Et ad Collossenses D

⁴⁰ III°]IIII B

⁴¹ dilecti] electi B

⁴² curitur] cernitur Mk, cucurritur P (Mk jsem dala před P, protože jeho čtení je lepší

	<p>Capitulum XI.</p> <p> Quomodo Iesus crucifixus similiter ad ymaginem suam transfert suos dilectos per triplicem statum vite, et quam necessarium est cristiano sepe corpus et saguinem Cristi manducare et potare etc.</p>	<p>Mk 121r C 31r^a</p>
5	<p>Post hec est notandum, quod sicut Dominus Iesus crucifixus in triplici habitudine suam vitam ordinavit et conclusit, ut paulo ante est dictum, ita via triplicis vite electi in Deum diriguntur, vita scilicet sensuali vel carnali, vita humana vel rationali, vita divina vel spirituali. In prima vivendum est electis sobrie, in secunda iuste, in tercia pie, sicut scriptum est ad Tytum II°:</p>	<p>B 50v^a</p>
10	<p>„<i>Apparuit gracia Dei et Salvatoris nostri omnibus hominibus erudiens nos, ut abnegantes impietatem et secularia desideria sobrie, iuste et pie vivamus in hoc seculo expectantes beatam spem.</i>“ Et prout videtur, similiter hanc distincionem significavit idem Apostolus Collossensium III° dicens: „<i>Induite vos ergo sicut electi Dei</i>“ (quoad primam vitam, sensitivam), „<i>sancti</i>“</p>	<p>P 147v^a</p>
15	<p>(quoad secundam, humanam), „<i>et dilecti</i>“ (quoad terciam, divinam). In p̄ima maxime vivitur fide, in II^a gaudetur spe, in tercia curritur et dilatatur caritate. In prima harum apud hominem cristianum Cristus est via, in secunda veritas, in tercia vita.</p>	<p>O 413v^a D 144v</p>
	<p>1 Capitulum XI] 12 B in f. 5v^b, Capitulum duodecimum B in textu, om. P in f. 103v^a CDMk – 2- 4 Quomodo...etc.] om. D – 2 Quomodo] Quod P in f. 103v^a C B in f. 5v^b, Mk – 3 dilectos] om. P in f. 103v^a C, B in f. 5v^b, Mk – 4 corpus et] corpus Cristi C – Cristi] om. B in f. 5v^b – 1 et potare etc.] pro omni statu vite sue P in f. 103v^a C, B in f. 5v^b, pro omni statu vite sue. In capitulo 59 Mk – 6 ut paulo ante est dictum] om. D – est dictum] dictum est PCBMk – ita] ista Mk – 7 via om. B – vita scilicet] scilicet vita P – 7-8 vel...vel...vel] et...et...et B – 9 sobrie] pie P – ad Tytum II°] Tyti P, om. D – 11 impietatem] omnem impietatem DMk – iuste et pie] et iuste Mk – 12 seculo] mundo O – 12-13 Expectantes...Apostolus] om. D – 13 significavit] signavit PB – Collossensium...dicens] Et ad Collossenses D – 15 dilecti] electi B – 16 curitur] cernitur Mk</p>	
	<p>10-12 Tit 2, 11-13 – 13-15 Col 3,12– 16-17 fide...caritate cf. 1 Cor 13,13 – 17-18 vis...vita cf. Ioh 14,6</p>	